

ULAZAK U REČ

(Nikola Vujčić: *U jednom danu*, Arhipelag, Beograd, 2022)

Kod pesnika Nikole Vujčića, kako to u pogovoru njegove prethodne zbirke kaže Saša Radojčić, reč je supstancijalizovana. Dakle, ona je teška i stvarna, i stoga s njom treba postupati oprezno. Retko koji autor u savremenoj poeziji toliku pažnju poklanja samoj reči, i to ne tek kao materiji od koje je pesma izgrađena, iako se Vujčić neretko baš time i bavi, već kao gotovo magičnoj, životodavnoj pojavi koja omogućuje i određuje percepciju same stvarnosti. Stoga je kod njega motiv reči vrlo blizak motivu svetlosti, a oba su prisutna u njegovom stvaralaštvu još od pesničkog prvenca, knjige *Tajanstveni strelac* objavljene daleke 1980. godine. Usvajajući u svom formativnom periodu različite uticaje, od kasnomodernističkih, neosimbolističkih i mitopoetičkih, preko neoavangardnih, pa sve do postmoderne metapoetike, Nikola Vujčić je tokom godina, radeći u svom „kamenolomu rečenice“, klešući one najbitnije reči retkom poetskom osetljivošću i usredređenošću, uspeo da sjedini disparatna polazišta i načini impozantan i stilski prepoznatljiv jezički svet.

Reč, glas, tišina i svetlost – to su kameni temeljci Vujčićeve pesničke ontologije. Ontologije, jer se autor iz jedne zbirke u drugu koncentriše upravo na način na koji se pesnički svet uopšte uspostavlja. „Između mene i života krhko je staklo“, stoji na samom početku ove zbirke. Moto preuzet od Pesoe jasno ukazuje na glavnu problematiku Vujčićevog pesničkog napora, karakterističnog ne samo za njega, već i druge autore formirane u istom periodu i nešto kasnije, a to je odnos između reči i stvari. Ono što Vujčića izdvaja od ostalih jeste njegov pristup reči, koji je u biti više konkretistički nego što je to slučaj kod bilo kog drugog pesnika kojeg bismo mogli nazvati postsimbolistom. Tu se Nikola Vujčić delimično oslanja na avangardno nasleđe, najvidljivije u njegovoj drugoj zbirci, *Novim priložima za autobiografiju*. Ali, opet, ono što ga jasno odvaja od neoavangardnih i postavangardnih pristupa jeste to što kod njega osnovni gradivni element pesme i sveta čini upravo reč, a ne jezik. A implikacije te razlike su prilične.

Stoga mislim da Vujčićeve stihove ipak ne možemo otključati služeći se samo, ili čak prvenstveno, sosirovskim, strukturalističkim ključem. Njegova reč nije čisti označitelj, niti glavni problem leži u njenoj referentnoj funkciji. Reč je u autorovoj poetici uvek dvoguba, neprestano se klacka između pola egzistencijalnog i esencijalnog. Ona je kod Vujčića, istovremeno, i označitelj i stvar. „Izlazim iz reči koju upravo čitate“, reći će on u uvodnoj pesmi pod nazivom „Strah u rečima“, i nastaviti: „Reč korak je moj korak. / Reč ruka je mora ruka.“ Isto tako, u pesmi „Razgovor“, pesnik će zapitati: „Pa, hajde, reci mi, postoji li istina u rečima? / Da li će iz reči voda poteći voda? [...] Da li u reči Bog zaista postoji Bog?“ U zavisnosti od pristupa, ove stihove možemo čitati i konkretistički i metapoetički, pa čak i simbolistički,

jer samim činom zapisivanja pesnik iskušava da li se esencija apstraktnog i nevidljivog dosti i pojavljuje i da li na neki način egzistira u reči.

Ali autora knjige *U jednom danu* ne interesuje toliko metafizičko samo po sebi, koliko sve ono što je na neki način iz stvarnosti odsutno, a prizvano je u nju rečima, što implicira da se možda nigde drugo do u njima više zaista i ne nalazi. Upravljanje pažnje na te delikatne pojave što se nalaze na granici postojanja, najbolje uhvaćene upravo poezijom, ono je što čini Vujčića takozvanim čistim liričarem. Njegove često u kritici potcrtavane osobitosti, da se bavi istovremeno i suštinskim i efemernim, i opštim i malim, izbegavajući pri tome društveno-istorijski kontekst i velike reči, s pristupom dosledno jezički minimalističkim i izrazitom perceptivnom snagom da stihom uhvati ono jedva vidno i jedva čujno – sve je to posledica jednog istog napora, a to je da se dâ glas onome što postoji na samoj granici postojanja.

Najjasnije to vidimo u autorom odnosu prema prostoru sećanja, koji se zbog te usredsređenosti na samu suštinu čina izricanja uzdiže gotovo na metafizičku ravan i meša s njom. Tu je zanimljiv motiv *kruške u dvorištu*, koja se pojavljuje u više Vujčićevih knjiga. Ovaj motiv služi poput kakvog sidrišta za čitav svet prizvanog detinjstva, simbolizujući njegovu izgublenu puninu. Iako se u ovoj knjizi to stablo ne pominje eksplicitno, ipak nešto njemu slično možemo pronaći u pesmi „Letnji zapis“: „Ovo stablo je crkva kupola je nebeski svod“. U detinjstvu doživljeni svet prirode postaje ne samo predmet gotovo religijskog zanosa, već i osnova doživljajnog iskustva temeljnih pojmova: „Vreme ima sada oblik jabuke oblik kruške“ (naslovna pesma „U jednom danu“). Prostor sećanja određuje time čitavu sadašnjost pesničkog subjekta, sve ono što zaista jeste, bivajući istovremeno iz tog sveta nepovratno odsutno. I upravo rečju pesnik pokušava da reši dati paradoks, iznova stvarajući nestalo i dajući mu telo, telo od reči: „Samo reči tesne i daleke / One mi ne daju da ga zaboravim“ (završni stihovi pesme „Od detinjstva malo mi je ostalo“).

Ovde se opet vraćamo na prirodu pesničke reči u poeziji Nikole Vujčića. Takođe u naslovnoj pesmi, u njenom prvom stihu, navodi se kako: „Sve je dovršeno u svom plodu i obliku.“ Reči su kod Vujčića zadate, postojane i čvrste kao definicije u rečniku, kao stvari koje čula otkrivaju i kojima svetlost daje oblik. Nema tu procesualnosti i jezičke evolutivnosti, toliko važne u različitim neoavangardnim praksama. Priroda reči kod njega se može lepo oslikati i pesmom „Prvi dani“, gde se navode motivi iz *Knjige postanja*, kao i onom koja je neposredno prati i na nju se nastavlja, pod nazivom „Pretvaranje“. Sam čim imenovana jeste magijski i ono uvek određuje imenovano. Ali, ako kod Vujčića nije dozvoljena evolucija reči i stvari, dozvoljen je njihov preobražaj, u suptilnoj i nezavršivoj dijalektici označitelja i označenog, reči i čulnosti: „Čuvajte se reči koje podivljaju / Kojima porastu kandže“ („Prvi dani“) ili „U zimsko doba odeća nas pretvara u životinje“ (Pretvaranje“).

Ali poezija nije ni filozofija, ni lingvistika. Vujčićeve pesme nisu vredne tek stoga što grade zanimljivu pesničku ontologiju, već što pesnik na tom temelju uspeva da čitaoca uvede u prostor malih epifanija koje njegova ontologija i tanano pesničko čulo omogućavaju. Nikola Vujčić je pesnik izuzetne osetljivosti i za viđeno i za rečeno, on stoji pred onim što otkriva svetlost i osmišljava reč gotovo ponizno, i baš zbog toga izgleda kao da mu se i stvarnost i jezik sami sobom otkrivaju. „Volim da ne postojim već da postoje / samo reči

koje se slažu u stihove“, autopoetički kaže u uvodnoj pesmi „U mreži reči“. Iako je lirski subjekt ovde uvek nekako po strani, da li uprkos tome ili baš zbog toga, Vujčićeve epifanije doživljavaju se kao emotivno izuzetno snažne, zračeci autentičnom nežnošću i postojanom dobrotom.

Knjiga *U jednom danu* ispisana je, kako stilski i motivski, tako i kompoziciono, na tragu ranijih autorovih ostvarenja, ali ovde se možda više nego drugde otkriva da on nije pesnik prirode, ili trivijalnog, ili suštine kao takve, već pre svega malih epifanija koje iz odabranih motiva izvlači stihovima. Vujčićeve glavne tematske i motivske okosnice u ovoj su zbirci prilično izmešane, baš kao što su to i trenuci od kojih je sastavljen jedan dan. Iako je knjiga tematskim težištima podeljena na cikluse, gde u neparnima dominira motiv reči, a u parnim svetlosti, možemo reći da je mnogo važniji kompozicioni element sam način na koji su pesme ulančane i na koji se nastavljaju jedna na drugu. Knjiga se, tako, kao i dan, sastoji od malih epifanijskih prizora. „Čovek se ne seća dana, seća se trenutaka“, uzima Vujčić Pavezeove reči za moto pesme „Dvorište“, jedne od najvažnijih u zbirci *Skrivenosti*, a iste bi mogle da važe i za ovu. Dan je samo katalog i prostor dešavanja epifanijskih trenutaka. Sve što pesnik doživi postaje jedno malo otkrivenje kad se smesti u stih. A Nikola Vujčić ima dara za takva otkrovenja kao retko ko drugi na našoj pesničkoj sceni. Zato uvek vredi iznova i iznova ga iščitavati.